

Göç Toplumunda Entegrasyon

Prof. Dr. Klaus J. BADE

Göç ve Entegrasyon için Alman Vakıfları Danışma Kurulu (SVR), bir entegrasyon barometresi ile bağıntılı yıllık bilirikçi raporunun ilkinin tanıttı.* En önemli sonuç: Almanya entegrasyon konusunda sahip olduğu görünümünden çok daha iyi.

Başarılı Bir Entegrasyon

Almanya göç toplumu olma noktasına erişti. Göç toplumu bir konum değil, tersine, durmaksızın her iki tarafı dönüştüren çok yönlü toplumsal ve kültürel bir süreçtir. Çeşitlilik ve farklılık, demografik nedenlerle göçteki düşüşe rağmen öznel dinamiklerle devam etmektedir. Sonuç ise, zamanın kimi tanıklarının görünürde kapasitesini aşan, yapılarıdaki ve yaşam biçimlerindeki değişimin hızlanmışlığıdır. Göç toplumuna entegrasyon, deneyimlere göre, aslında çok olağanlaşmakta ve ayrıca karmaşılaşmaktadır da.

Yine de Almanya'da entegrasyon başarılı olmaktadır. "Bir" topluma "bir" entegre olma yoktur, çünkü toplum birbirinden farklı örgenlerden oluşmaktadır. SVR, bu nedenle ölçülebilir bir boyut olarak entegrasyonu, eğitim, öğretim, çiraklık eğitimi, iş piyasası, hukuksal ve toplumsal sistemlere katılım, politik süreçleri şekillendirebilme vb. gibi, toplumun temel yaşam alanlarına eşit katılım fırsatları nezdinde bir toplumsal kabul görme olarak tanımlamaktadır. Burada katılımın ağırlığı ve derecesinin farklılık göstermesi elbette mümkündür.

Bu anlamda Almanya'da entegrasyon, uluslararası karşılaştırmada da, birçok alanda giderek daha başarılı olmaktadır. Belli başlı gruplar ve alanlar istisnaları oluşturarak, kaideyi teyit eder ve bununla birlikte istisnalar uluslararası karşılaştırmada zayıflamaktadır.

Steriotip bir grup örneği, diğer farklı kökenden gruplardan gerçekten de daha yavaş ilerlemekte olan, eğitimde başarı ölçütü bazında Türk kökenli göçmenlerin entegrasyonudur. Ama burada çoğunluk hala 1960'lı ve 1970'li yılların eski "konuk işçileri" ele alınmakta ve genellikle içinden geldikleri eğitimden uzak kültürel ve toplumsal çevreler kadar, kuşaklar arası entegrasyon ve eğitim başarıları da yeterince göz önünde bulundurulmamakta: Yarıda kalmış ya da hiç mevcut olmayan ilkökul mezuniyeti ve mesleki vasıflarıyla Anadolulu "konuk işçi"nin torununun lise mezuniyeti, bir Alman tramvay sürücüsünün torununun lise mezuniyetine kıyasla, eğitimde sarp ve hızlı bir yükselişin hedefinde yer almaktadır.

Bir alandan örnek: Almanya'da işsizlik göç kökenli kişilerde, aslında çoğunluk toplumundan hala bir buçuk katından fazla büyüklüktedir. Bu işsizler arasında ama salt yeterli düzeyde kalifiye olmayan göçmenler yer almamaktadır, tersine mesleki mezuniyetleri kabul edilmeyen ve Almanca bilgileri yetersiz yüksek düzeyde kalifiye ol-

muş göçmenler de bulunmaktadır. Öte yandan Avrupa'nın diğer göç ülkelerinde, örneğin Hollanda ve İsveç'te göçmenler açısından işsiz kalma riski yaklaşık üç kat daha yüksektir.

Entegrasyonun kısmen olumlu görünüşü, yalnızca nesnel olarak ölçülebilir entegrasyon göstergelerinde belirginleşmektedir. Göç toplumunun her iki tarafında, yani göç ve göç kökenli olmayan kişilerin, günlük entegrasyon yaşamını ilişkin öznel tahmin ve algılamalarında ifadesini bulmaktadır.

SVR Entegrasyon Barometresi bu açıdan şunu göstermektedir: Göç toplumunun her iki tarafı entegrasyona pragmatik açıdan ve umutlu bakıyor. Ve birbirlerine karşı yüksek bir temel güvene sahipler. Bu noktada kısmen Almanlara kendi köken topluluklarından daha çok güvenmiyorlar, hatta Almanların kendi kendilerine olan güveninden daha da çok güveniyorlar.

SVR Entegrasyon Barometresi kapsamında ilk kez hesaplanan *Entegrasyon Ortamı Endeksi* (IKI) –soruları yanıtlayanların iş piyasası, komşuluk ilişkileri ya da eğitim sistemi gibi entegrasyonun değişik alanlarına yönelik deneyimlerini ve yaklaşımlarını ölçmektedir– ihtiyatlı iyimserlik için bir neden sunmakta: 2009 yılı için IKI 0 (çok kötü) ile 4 (çok iyi) ölçü cetveli üzerinden, çoğunluk toplumu için 2,77'lik ortalama bir değere ve hatta göçmen toplumu için 2,93'lük bir değere ulaşmaktadır.

Bu kısmi olumlu sonuç sevinç gösterileri için henüz bir neden değildir, ama üst seviyeden yapılan Alman entegrasyon feriyatlarına ve özellikle sözüme geniş çaplı bir "entegrasyon başarısızlığı" skandallaşmasına karşı bir görünüm sergilemektedir. Bu karanlık tablo, birkaç istisna dışında, Almanya'daki göç toplumunun grotesk bir çarpıtmasıdır.

Parçalanma Kakofonisi

Bir tarafta, olduğu varsayılan, özellikle müslüman göçmenlere ilişkin "entegrasyona yeterince açık olamama" ya da hatta "entegre edilemezlik" söylemi durmakta. Diğer tarafta göçmen kuruluşları tarafından da güçlendirilen, daha az basmakalip olmayan, göçmenlerin entegrasyon için bitmek tükenmek bilmeyen uğraşlarını boşa çıkartan, özünde entegrasyona karşı bağışık bir çoğunluk toplumu görüntüsü çizilmekte. Her ikisi de tek taraflı ve bu nedenle de hatalıdır.

SVR'in Entegrasyon Barometresi, Almanya'da göç toplumunun her iki yönünün de kendilerine ilişkin tanımlamalarını sunan görgül dayanağı bulunmaktadır. Bunlar şunu göstermektedir: Her iki tarafta da sadece ortak bir entegrasyon anlayışı değil, ayrıca entegrasyona yönelik açık bir iyimserlik hakim. Her iki taraf da entegrasyona ilişkin kestirimler pragmatik ve geniş ölçüde olumlu. Tarafların her biri %95 oranla işsizlikle mücadeleyi, eğitimin ve buna

bağlı olarak iş ve terfi fırsatlarının iyileştirilmesini, dil kursu imkanlarının artırılmasını ve ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını entegrasyonun önemli konuları olarak görmekteler. Göç toplumunun günlük yaşamında, göç kökenli ya da göç kökenli olmayan insanları gerçekten ilgilendiren bu konulardır, aşınmış, ama sürekli yeniden tahrik edilen inanç ve ilke sorunları değil.

Bundan başka her iki taraf da değişimsel olarak görevlerin tahsisinde benzerliğe sahiptirler. Soruları yanıtlayan göç ve göç kökenli olmayan insanlar, entegrasyon sorumluluğunun üçte ikisini göçmenlere ve üçte birini çoğunluk nüfusa yöneltmektedirler. Ama bu şu anlama geliyor: Zorunlu asimilasyon ya da sade ve huzurlu multi kültü yaşantısı şeklindeki yanlış alternatiflere ilişkin sözüme karşıtlık, göç toplumunun pragmatik günlük yaşantısı açısından çoktan gündemden kalkmış durumda. İçişlerinde çalışan bazı politikacılar bu dönüşümü daha somut biçimde gözünde bulundurmaları.

Popüler Kültürün Bir Konusu

Olarak Entegrasyon

Bugün entegrasyon nihayet politik bir popüler kültür konusu da oldu. O, giderek büyük politik biçimlendirme alanlarına rutin ve pragmatik olarak dahil edilmekte. Almanya'da göç ve entegrasyona yönelik düzenlemeler, temel öğeler açısından Avrupa'daki diğer komşularından neredeyse hiç farklılık göstermemektedir. Bugün politika da, belli başlı tarihsel gecikmeleriyle göç toplumundaki yerini almıştır. Bu bağlamda, kendini sahneye tutumla politika, bazen neden sonuç ilişkisini karıştırmaya ve onlarca yıl boyunca göç toplumunun barışçıl kaynaşmasını, kendisinin bu süreçteki kısmen ciddi geçikmişliğinin ve ona istisizce uyumunun bir sonucu olarak yorumlamaya eğilim göstermektedir.

Ama bu, son 10 yılın telafi etme telaşı içerisinde, entegrasyon politikalarında, hukuken (*de jure*) ve fiilen (*de facto*) son 40 yıla kıyasla daha fazla gelişme kaydedildiği olgusunu değiştirmez. Politika uzun süren örkek-savunma durumundan etkin bir yöne rotasını değiştirdi. Bu açıdan sağlam bir temele oturdu. Ama hala karanlık köşeler mevcut; çünkü entegrasyon ve entegrasyon politikalarında geçmişte yapılan ihmallerin sonucu göç toplumu açısından gelecek için bir yük olmaya devam edecek.

Toplumsal Gerilim Potansiyelleri

Almanya'da göç toplumunun bir entegrasyon çelişkisi bulunmakta: Göç toplumunun kısmen olumlu öz izlenimi ve entegrasyon konularıyla artan oranda pratik bir ilişkisi var. Toplumsal piramidin geniş tabanında ise hala, göç kökenli olsun ya da olmasın, kısmen bir kuşaktan diğerine devam eden entegrasyon eksikleriyle "yeni bir alt katmanın" parçası olan birçok aile bulunmaktadır. Sorunlu toplumsal çevre-

leri, Almanya'da son derece gelişmiş olan dezavantajlı toplumsal başlangıçların mirası ile kuşaktan kuşağa sabit kılınmaktadır.

Bu çevrelerden birçok gencin eksik kalan yeterlikleri, onların salt çalışma fırsatlarını engellemektedir. Ek olarak –orta vadede salt demografik nedenlerle daralan– işgücü arzını da sınırlandırmaktadır. Ve o, zaten kısmen "miras" edinilmiş toplumsal yardım bağımlılığı nedeniyle refah devletinin toplumsal bütçesini zorlamaktadır. Dahası, "Hartz IV kuşağı"nın perspektifsizliği giderek saldırgan bir öfke potansiyeline yol açmaktadır. Bu potansiyel, perspektifsiz durumlarının bilincine varan, toplumsal açıdan kaybedenlerin sayısal artışıyla yükselmektedir.

Hayal kırıklığının saldırganlığa dönüşmesinden bireysel tahrik edilebilirliğini ve kendiliğinden şiddet eğilimini doğurmaktadır. Bunların olası bir durumda, grupları aşan, çevreye özgü bir çatışma eğilimine dönüşüp dönüşmeyeceği öngörülememektedir. Fırsat eşitsizliğinin yetersiz oluşu, bu nedenle, göç toplumunda toplumsal huzur açısından bir tehlikedir. Politika, bünyen bu toplumsal tehlikenin yeterince farkına varamıyor.

Entegrasyonun İnşa Alanı Olan

Eğitimde Tikanıklık Sorunu

Eğitimde fırsat eşitliğinden ya da göç ve göç kökenli olmayan gençlerin eğitim başarısından söz etmek henüz mümkün değil. Arka planda bir ikilem bulunmakta: SVR Entegrasyon Barometresine göre çoğunluk ve göçmen nüfustan ebeveynler gerçi genel olarak eğitimde fırsat eşitliği yönünden eşit hakları onaylamaktalar. Ama yine de, çokluk etnik bakımdan heterojen öğrenci gruplarına sahip okulların başarımlı düzeylerinin olumsuz olduğu kanısında ve bu nedenle kendi çocukları için farklı etnik oluşumlu sınıflara gönderme "riskini" almak istememekte. Bu, çoğunluk toplumun eğitime yönelik, gelir düzeyi yüksek ebeveynleri kadar, yükselmeyi başarmış göç kökenli aile birimleri için de geçerlidir.

Bununla birlikte bir ikilem gün ışığına çıkmakta: Eşit haklar lehine eğitim sisteminin yapı değişikliği talebi, artan heterojenlik koşullarında eğitime yönelik adreslerin karşıt tutumu üzerine geri tepmektedir.

Öğrenci bileşimindeki heterojenliğin ve okulların başarımlı düzeylerinin geniş ölçüde uyumsuz olduğu kanısı devam ettiği sürece, eğitim sisteminde gerçekleşen toplumsal ayrımlaşmaya karşı etkin olarak mücadele edilemeyecektir. Bu ikilem, yalnızca, yenilikçi angajman ile, konsepsiyonel, personel ve maddi yatırımlar ile heterojen okulların etkinliği artırıldığına sınırlandırılabilir.

* "Göç Toplumu 2010. Göç ve Entegrasyon için Alman Vakıfları Danışma Kurulunun (SVR) Yıllık Bilirikçi Raporu", Berlin 21.05.2010 (www.svr-migration.de). Yazar SVR'in başkanıdır (www.kjbade.de).